

De Nederlandsche Dialectstudie in 1926

door L. GROOTAERS,

Docent aan de Universiteit te Leuven

I. Dialectgeographie. — Met genoegten kunnen we vaststellen dat het geographisch onderzoek van onze dialecten thans voor goed is aangevat.

In Zuid-Nederland heeft E. BLANCQUAERT zijn uitvoerig onderzoek gepubliceerd onder den titel: *Dialect-Atlas van Klein-Brabant* ⁽¹⁾. Zijn met de meeste zorg ter plaatse zelf opgeteekend materiaal bestaat uit 139 zinnen of woordenreeksen. Het eerste deel bevat de teksten, het tweede een keuze van 150 kaarten: deze werden geteekend naar de methode van den Franschen taalAtlas, d. w. z. dat het materiaal op de kaarten zelf wordt geschreven. Daartoe werd een groote schaal gekozen (1:100.000), namelijk een vergrooting van de grondkaart door G. G. KLOEKE ontworpen (zie hieronder); het gebied bevat 59 gemeenten gelegen tusschen Aalst, Vilvoorden, Mechelen, Rupelmonde en Dendermonde.

Over Noord-Nederlandsche dialectgeographie kunnen we niet afzonderlijk handelen, daar de verder te noemen

⁽¹⁾ 2 dln. n°. 22+236 blz. en 150 kaarten. Antwerpen, De Sikkel.

werken en opstellen alle in kleinere of grootere mate algemeen Nederlandsche vraagstukken raken.

Als grondslag voor verder dialectgeographisch onderzoek is bedoeld de *Handleiding bij het Noord- en Zuid-Nederlandsch Dialectonderzoek* van L. GROOTAERS en G. G. KLOEKE (1). Voor ieder der beide onderdeelen van ons taalgebied wordt een historische schets gegeven van het dialectonderzoek, samen met de noodige bibliographische gegevens. Daarenboven geeft G. G. KLOEKE de uitvoerige beschrijving van de door hem ontworpen grondkaart van het Nederlandsche taalgebied (1:500.000) : deze kaart wordt bij het werk gevoegd.

In een opstel over *Reflexen van Hollandsche expansie in de huidige Nederlandsche dialecten*. (2) werpt G. G. KLOEKE de belangrijke principiëele vraag op : « geven in de taalontwikkeling de *ἄριστοι* den toon aan, of is het veeleer de « massa » die van onderen op, dank zij haar numerieke meerderheid, langzaam maar zeker haar « phonetische » veranderingen weet door te zetten » ? De groote expansiekracht van de kultuurcentra wordt aangetoond in de ontwikkeling van de Germ. *û*. Schrijver bewijst dat de *û*-uitspraak nog op het einde der 16^e en het begin der 17^e eeuw in de provincie Holland gangbaar was ; de diphthongering tot *ui* werd ingevoerd door de uitgeweken Zuid-Nederlanders, die te Amsterdam als fijner beschaafd doorgingen. Nu werd de tweeklank van hier uitgestraald over het grootste gedeelte van de Noordeelijke provinciën.

(1) Noord- en Zuid-Nederlandsche Dialectbibliotheek. I. s'Gravenhage, M. Nijhoff. XII+111 blz. Met een uitslaande kaart.

(2) Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde. Dl. 61, serie A, N°. 1. Amsterdam.

De lezer stelt zich onwillekeurig de vraag : waar had de provincie Holland deze *ü* vandaan ? Was ze de klankwettige umlaut van Germ. *û* of was ook zij een importartikel : in een kort opstel over *Oud-Hollandsche relicten met u-uitspraak voor Germ. û* ⁽¹⁾ tracht G. G. KLOEKE nu aan te toonen dat er Nederlandsche woorden bestaan waarvan de onregelmatige *u*-uitspraak (*poes, boer, enz.*) zeer goed kon beschouwd worden als een overblijfsel van zeer oude toestanden, in plaats van ze te verklaren als ontleeningen uit het Friesch of het Saksisch ; de *ü*-laag zou deze grootendeels tot de huiselijke of zeer gewone taal behorende woorden, gespaard hebben.

Dezelfde schrijver levert een nieuwe bijdrage over de aanspreekvormen onder den titel *Anredeformen im Niederländischen und im Deutschen und in den Mundarten an der niederländisch-deutschen Grenze* ⁽²⁾. Hij vergelijkt de verhouding van de zoogen. beleefdsheidvormen tot de meer vertrouwelijke in de beschaafde omgangstaal van beide landen en geeft dan een overzicht van de toestanden in de Noord-Oostelijke provinciën en in het Deutsche grensgebied.

De ondergang van het pronomen Du ⁽³⁾ luidt de titel van een, van de hand van G. G. KLOEKE gelijktijdig met het daar even genoemde verschenen opstel over het geheele Nederlandsche taalgebied. Hij neemt aan dat wij ook hier te doen hebben met oorspronkelijk Zuidelijke invloeden, die zich in de provincie Holland het sterkst laten gelden en van daar uitstralen in de 17^e eeuw wanneer de inwijking uit het Zuiden heelemaal heeft opgehouden. In het voorbijgaan vermelden we de opmerkingen die H. J. E. ENDE-

(1) De Nieuwe Taalgids, XX (1926) 187-189.

(2) Teuthonista, II (1925-1926) 81-90.

(3) De Nieuwe Taalgids, XX, (1926) 1-10.

POLS⁽¹⁾ maakte naar aanleiding van boven vermeld opstel, alsook het korte wederwoord van G. G. KLOEKE⁽²⁾.

Ten slotte moeten we nog volledigheidshalve de twee korte opstellen vermelden, die de polemieek afsluiten; ontstaan naar aanleiding van een vroeger verschenen studie van G. G. KLOEKE over de verkleinwoorden⁽³⁾: het gaat over de mouilleering van velaren tot palatalen in de diminutiefsuffixen: W. DE VRIES, *Pontsghen*; en *nog iets over -tgijn*, enz. met wederwoord van G. G. KLOEKE, *Ponstghen, en nog iets over Hollandsche en Groningsche mouilleering*⁽⁴⁾. Op woordgeographisch gebied moeten we L. GROOTAERS, *De Nederlandsche benamingen van den aardappel*⁽⁵⁾ vermelden: het materiaal strekt zich uit over het geheele Nederlandsche taalgebied en zelfs over de aangrenzende Romaansche provinciën, waarvan sommige onder Germaanschen invloed hebben gestaan.

Het Nederlandsche taalgebied wordt ook behandeld in de internationale (kontinentaal-Germaansche) woordkaartjes, die sedert enkele jaren geregeld in *Teuthonista* verschijnen van de hand van B. MARTIN. In 1926 zagen het licht: V. *Die Jauche* en VI. *Die Grieben*⁽⁶⁾. Voor Zuid-

⁽¹⁾ *Het pronomén doe te Maastricht*, in *De Nieuwe Taalgids*, XX (1926) 149.

⁽²⁾ *De doe-isoglosse bij Maastricht*, in *De Nieuwe Taalgids*, XX (1926) 217-218. — De aanspreekvormen vormen nog het onderwerp van uitvoerige opstellen, maar daar het onderzoek de oudere of nieuwere schrijftaal geldt, vermelden we ze terloops op deze plaats: J. W. MULLER, *Bijdragen tot de geschiedenis onzer Nieuwonderlandsche aanspreekvormen* (*De Nieuwe Taalgids*, XX, 1926, 81-104, 113-128); *Dez, De herkomst van je en jij* (*Tijdschr. v. Nederl. Taal en Letterkunde*, XLV, 1926, 81-110); A. A. VERDENIUS, *Over de aanspreekvorm ie (i-j) in onze Oostelijke provinciën* (*Tijdschrift*, XLV, 1926, 23-32).

⁽³⁾ *Die Entstehung der niederl. Diminutivendung -tje* (*Zeitschr. für deutsche Mundarten*, 1923, 217-231).

⁽⁴⁾ *Tijdschr. v. Nederl. Taal en Letterk.*, XLV (1926) 45-48 en *ibid.* 49-51.

⁽⁵⁾ *Leuvensche Bijdragen*, XVIII (1926) 89-93, en *Mededeelingen van de Zuid-Nederlandsche dialectcentrale*, n° 7, 131-136.

⁽⁶⁾ *Teuthonista*, II (1925-1926) 134-136 en III (1926-1927) 63-64.

Nederland werd het materiaal geleverd door de lijst n^r 2 van de Leuvense Dialectcentrale ; einde 1926 werd met het oog op het vervaardigen van nieuwe zulke woordkaarten een tweede lijst uitgezonden ; deze werd ook door de Leuvense centrale als lijst n^r 14 rondgestuurd en kwam in verschillende honderden exemplaren terug binnen (1).

II. **Woordenschat.** — De inzameling van den Zuid-Nederlandschen dialectwoordenschat werd in den loop van 1926 voortgezet ; twee lijsten werden uitgezonden : n^r 12, *Het huis*, en n^r 13, *De winden* (2). Een buitengewoon belangrijke bijdrage tot de kennis van de Noordoostelijkste dialectgroep van ons taalgebied vormt het sedert 1924 verschijnende *Nieuw Groninger Woordenboek* van K. TER LAAN (3) ; in 1926, verschenen niet minder dan vijf afleveringen (8 tot 12) bevattende de woorden van *ja* tot *ofstaan*. Het wordt zeer keurig gedrukt en geïllustreerd waar het noodig blijkt.

Verder moeten nog verspreide bijdragen tot de lexicographie genoemd worden : J. HENNING, *Die französische Sprache im Munde der Belgier und die Marollenmundart Brüssels* (4), J. MOORMANN, *Bargoensch uit het midden der 19^e eeuw* (5) A. BEETS, *Gaawwdiefs Grammatica* (6) en J. GESSLER, *Uit en om een Limburgsch Recepten- en Incantatieboekje* (7).

(1) Leuvense Bijdragen, Bijblad, XVIII (1926) en Mededeelingen van de Zuid-Nederlandsche Dialectcentrale n^r 7.

(2) Ibidem.

(3) Groningen—Den Haag, J. B. Wolters.

(4) Heidelberg, J. Groos, 1926, 67 blz.

(5) Tijdschr. v. Nederl. Taal en Letterk., XLV (1926), 111-185.

(6) Ibidem, 187-189.

(7) Nederl. Tijdschrift voor Volkskunde, XXXI (1926) 1^e en 2^e afl.

Ten slotte moeten we nog de aandacht vestigen op een opstel over quaesties van principiëelen aard van de hand van H. J. E. ENDEPOLS : *Enige opmerkingen over Algemeen Beschaafd in de Middeleeuwen en volkstaalevolutie* ⁽¹⁾ ; schrijver bestrijdt de beweringen van J. JACOBS over het conservatisme in de volkstaal ⁽²⁾.

⁽¹⁾ Tijdschr. voor Taal en Letteren, XIV (1926) 93 en vgg., 157 en vgg.
⁽²⁾ *Werd de volkstaal gewijzigd in den loop der tijden ?* (Verslagen en Mededeelingen der Kon. Vl., Academie, Maart 1926).